

ทัศนศิลป์ ศ 23102

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ภาคเรียนที่ 2

รายวิชาพื้นฐานศิลปะ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

ทัศนศิลป์กับวัฒนธรรมไทย

และการจัดนิทรรศการ

>>ทัศนศิลป์กับวัฒนธรรมไทยและการจัดนิทรรศการ

ชื่อภาพ “สินอิสราภาพ” เทคนิคสีอะคริลิก ของ ธีรภาพ อาจสงคราม

➤สาระการเรียนรู้

เรื่องที่ 1 คุณค่าของวัฒนธรรมในงานทัศนศิลป์ไทย

เรื่องที่ 2 งานทัศนศิลป์ในแต่ละยุคสมัยของวัฒนธรรมไทย

เรื่องที่ 3 การจัดนิทรรศการ

>>เรื่องที่ 1<<

คุณค่าของวัฒนธรรม

ในงานทัศนศิลป์ไทย

วัฒนธรรมคืออะไร

คำว่า “วัฒนธรรม” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่หมู่คณะ แสดงว่า วัฒนธรรมมีความหมายในทางบวก เป็นความดี ความเจริญงอกงาม และ หากนำมาใช้กับงานทัศนศิลป์ไทยก็จะช่วยให้งานทัศนศิลป์ไทยมีคุณค่าเป็น ความเจริญงอกงาม และมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่มีชาติใดเสมอเหมือน

ความหมายของทัศนศิลป์ไทย

ผลงานศิลปะที่มองเห็น ได้แก่ งานจิตรกรรมหรือการวาดภาพ
ระบายสี งานประติมากรรมหรืองานปั้น แกะสลัก และงานสถาปัตยกรรม
หรืองานออกแบบก่อสร้างอาคารสถานที่ ที่มีรูปแบบเป็นศิลปะประจำชาติ
สร้างสรรค์ตามคตินิยมและตามวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย สืบเนื่องจากอดีต
จนถึงปัจจุบัน

คุณค่าของวัฒนธรรมในงานจิตรกรรมไทย

งานจิตรกรรมไทย หมายถึง การเขียนภาพระบายสีแบบไทย ได้แก่ การเขียนลวดลายไทย การระบายสีและการปิดทองในภาพเขียนเกี่ยวกับ วรรณคดี พุทธประวัติ ภาพชาดก และภาพประวัติศาสตร์โดยสร้างสรรค์ลงใน สมุดไทย ตกแต่งฉากไม้ลั่นแล ประตูหน้าต่างและงานจิตรกรรมฝาผนัง

วัฒนธรรมใน งานจิตรกรรมไทย

แบ่งออกเป็น

๑. วัฒนธรรมด้าน
เนื้อหา

๒. วัฒนธรรมด้าน
การแสดงออก

๑. วัฒนธรรมด้านเนื้อหา

๑. เนื้อหาเกี่ยวกับพระอดีตพุทธเจ้า

จิตรกรรมไทยตั้งแต่สมัยโบราณได้นำเอาเรื่องพระอดีตพุทธเจ้ามาแสดงเป็นภาพ โดยเขียนภาพพระพุทธรูปประทับเรียงกันในแถวแนวนอน มักเขียนให้มีหลายแถวซ้อนกันภาพเหล่าพระอดีตพระพุทธรูปเจ้าแถวบนอาจแสดงว่าเป็นพระอดีตพุทธเจ้าที่เสด็จมาตรัสรู้ก่อนโดยนับเรียงจากด้านหนึ่งของแถวตามลำดับพระองค์

๑. เนื้อหาเกี่ยวกับพระอดีตพุทธเจ้า

จิตรกรรมไทยที่แสดงเนื้อหาดังได้กล่าวมานี้เป็นความนิยมในสมัย

กรุงสุโขทัยต่อเนื่องมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นด้วยภาพพระอดีตพุทธ

เจ้าที่เขียนเพียงแถวเดียวก็มีอยู่ด้วยโดยเขียนไว้ที่ส่วนบนสุดของกรุชั้นที่ ๒

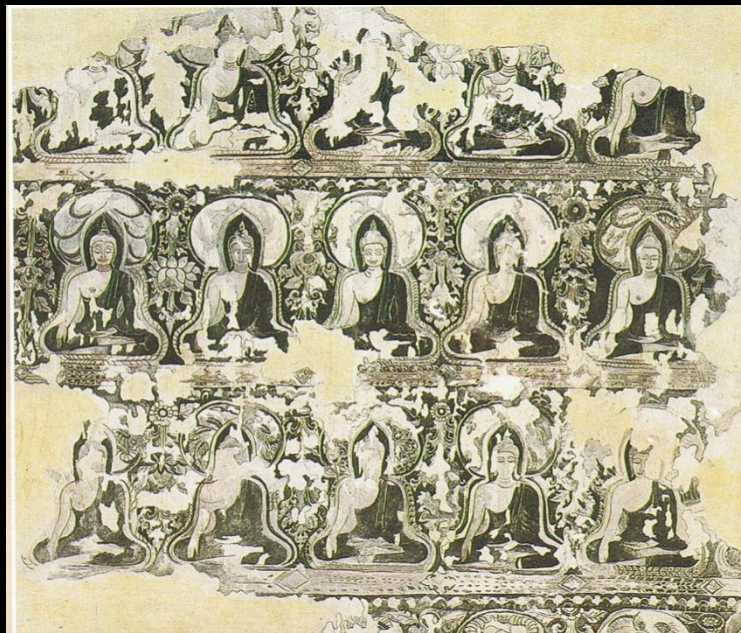
ของปราสาทประธานวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา แสดงจำนวนพระอดีต

พุทธเจ้า ๒๔ พระองค์ ทุกพระองค์มีพระนามเขียนเป็นอักษรขอมกำกับอยู่ใต้

ภาพ

๑. เนื้อหาเกี่ยวกับพระอดีตพุทธเจ้า

ภาพจิตรกรรม ฝาผนัง วัดราชบูรณะ จังหวัดสุโขทัย

ฝีมือคัดลอกเพื่ออนุรักษ์ โดย เพ็ญ ทรัพย์ทักษ์

๒. เนื้อหาเกี่ยวกับนิทานชาดกและวรรณคดี

ชาดก หมายถึง เรื่องเล่าเกี่ยวกับอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ที่พระพุทธองค์เคยบำเพ็ญ สัจสมมาแต่ในอดีตชาติ ๑๐ ชาติ ซึ่งปรากฏในทศชาติชาดก โดยเฉพาะพระชาติสุดท้ายคือ พระเวสสันดรชาดกที่ทรงบำเพ็ญทานบารมี เป็นที่นิยมนำมาสร้างเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังกันมาก

๒. เนื้อหาเกี่ยวกับนิทานชาดกและวรรณคดี

ในช่วงแรกของสมัยกรุงศรีอยุธยา มีภาพแสดงเรื่องชาดกต่าง ๆ ประมาณ ๖๐ เรื่อง เขียนรวมอยู่ที่ผนังทั้งสี่ของกรุชั้นที่ ๒ ของพระปรางค์วัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ งานจิตรกรรมที่เขียนขึ้นในรัชกาลนี้ที่แตกต่างออกไปเป็นพิเศษโดยส่วนเนื้อหานั้นได้หวนกลับไปแสดงภาพชาดกในชุด ๕๕๐ ชาติ แต่ละเรื่องวาดเป็นเหตุการณ์ตอนเดียวอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัส ชาดกทุกเรื่องที่มีตัวหนังสือกำกับใต้ภาพบอกชื่อชาดกนั้น ๆ

๒. เนื้อหาเกี่ยวกับนิทานชาดกและวรรณคดี

ภาพจิตรกรรมฝาผนังจากนิทานชาดก

เรื่อง เนมิราช ณ วัดสุวรรณาราม เป็นงาน
จิตรกรรมไทยประเพณี ฝีมือ หลวงวิจิตร เจษฎา
(ทองอยู่) สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ ๓)

๓. เนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ

ภาพเขียนพระพุทธประวัติในยุคแรกของสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นแสดง
ตอนที่สำคัญ มีฉากเหตุการณ์เดียว ภาพพระพุทธเจ้าเป็นองค์ประกอบหลัก
มักเขียนไว้ตรงกึ่งกลาง ประกอบด้วยองค์ประกอบรองเท่าที่จำเป็น การ
จำกัดรายละเอียดทั้งการแสดงเรื่องราวด้วยเหตุการณ์เพียงตอนเดียว ทำให้
เข้าใจเรื่องได้ยากอยู่บ้าง

๓. เนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ

จิตรกรรมฝาผนังสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สืบทอดแนวความคิดและการแสดงออกจากจิตรกรรมที่เขียนขึ้นครั้งราชธานีเก่า ภาพเรื่องพระพุทธประวัติดูเหมือนได้พบเห็นบ่อยครั้งกว่าเรื่องทศชาติชาดก บางครั้งพบว่านิยมเขียนคู่กันเรื่องละส่วนของผนัง ผนังด้านหลังพระประธานระหว่างช่องประตูเขียนเรื่องพระพุทธประวัติหรือเรื่องชาดก ส่วนผนังด้านสกัดด้านหน้าพระประธานเนื้อที่ส่วนบนเขียนภาพตอนพญามารผจญ

๓. เนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง
ในอุโบสถวัดคูสิดาราม เป็น
จิตรกรรมไทยประเพณี ศิลปะ
สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
(รัชกาลที่ ๑) เป็นภาพพุทธ
ประวัติตอนมารผจญ

๒. วัฒนธรรมด้านการแสดงออก

๑. งานจิตรกรรมไทยโบราณ

งานจิตรกรรมไทยโบราณมักเป็นงานที่เขียนตามผนังโบสถ์ วิหาร หรือระเบียงรอบโบสถ์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติ रामเกียรติ์และเรื่องในชาดกต่างๆ ภาพเหล่านี้เขียนด้วยลักษณะวิธีแบบเดียวกัน คือ แบบไทย ซึ่งมีลักษณะพิเศษไม่ซ้ำแบบใครในกลุ่มประเทศตะวันออกนี้

๑. งานจิตรกรรมไทยโบราณ

การเขียนก็เป็นวิธีโบราณ คือ เขียนด้วยสีฝุ่นผสมกาว จิตรกรรมไทยโบราณที่เริ่มจากงานวาดเขียน คงต้องนับเนื่องถึงภาพวาดลายเส้นหรือภาพวาดระบายสีในสมุดข่อย ภาพจิตรกรรมลายปิดทองรดน้ำและงานมุกประดับที่เป็นประณีตศิลป์ด้วย

๑. งานจิตรกรรมไทยโบราณ

การแสดงออกในจิตรกรรมไทยโบราณเป็นการแสดงออกแบบมนต์คติ ความงามในภาพแบบไทยจึงเป็นความงามคนละอย่างกับของฝรั่งทาง ตะวันตก โดยเฉพาะจิตรกรรมปิดทองรดน้ำ หรือลายลงรักปิดทอง ซึ่ง มักจะเรียกกันว่า จิตรกรรมเอกรงค์ เนื่องจากคำว่า “เอกรงค์” หมายถึง “สี เดียว” นั่นก็คือสีทองของลวดลาย โดยมีพื้นหลังที่ลงรักเป็นสีดำ ช่วยเน้นให้ ลวดลายไทยมีความงามที่เด่นชัด

๑. งานจิตรกรรมไทยโบราณ

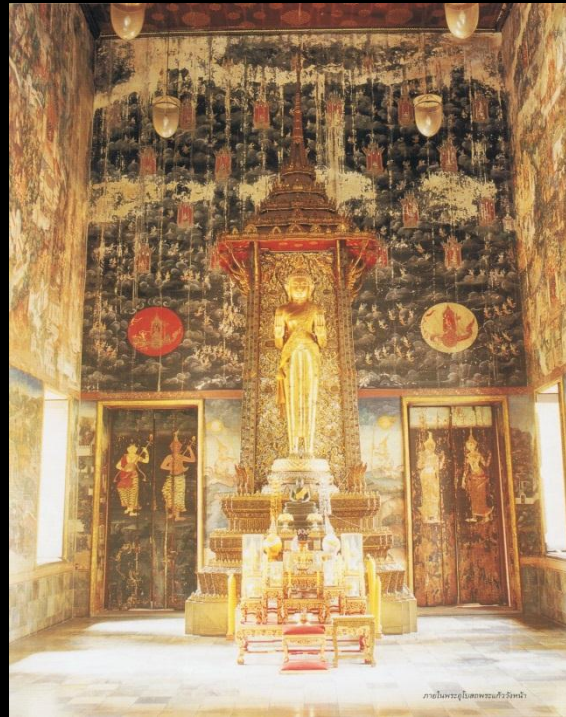

ลายรดน้ำตู้พระธรรม วัดเชิงหวาย ศิลปะอยุธยา

๒. งานจิตรกรรมไทยประเพณีบนฝาผนัง

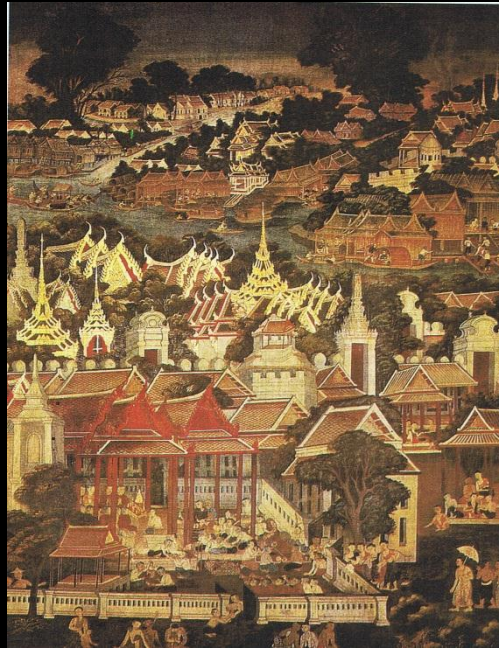
จิตรกรรมไทยที่เรียกว่าจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งเป็นงานจิตรกรรมประเภทไทยประเพณี ซึ่งนิยมเขียนกันบนผนังโบสถ์ วิหาร หรือ ซุ้มปราสาทนั้น การเตรียมผนังตามวิธีแบบโบราณเป็นขั้นตอนสำคัญมากขั้นตอนหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้ภาพมีความสวยงามประณีต และมีอายุทนนาน จิตรกรไทยโบราณจึงมีกรรมวิธีในการเตรียมผนังฉาบปูนสำหรับสร้างงานจิตรกรรมไว้เป็นกรณีพิเศษ เมื่อได้ทำตามนี้อย่างครบครันแล้ว พื้นผิวผนังจะแข็งแรงคงทน

๒. งานจิตรกรรมไทยประเพณีบนฝาผนัง

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ

๒. งานจิตรกรรมไทยประเพณีบนฝาผนัง

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพระราชพิธีสิบสองเดือน เป็นงานจิตรกรรมไทยประเพณี
ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๔)

๓. งานจิตรกรรมไทยประเพณีบนพื้นวัสดุเข้ากรอบ

เป็นลักษณะการสร้างงานจิตรกรรมที่ได้รับแบบอย่างมาจากตะวันตก ซึ่งแพร่หลาย เข้ามาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แต่ยังเน้นการอนุรักษ์ลักษณะงานจิตรกรรมไทยประเพณีให้ได้มากที่สุดและปัจจุบันการสร้างงานในลักษณะนี้เป็นที่นิยมกันมาก

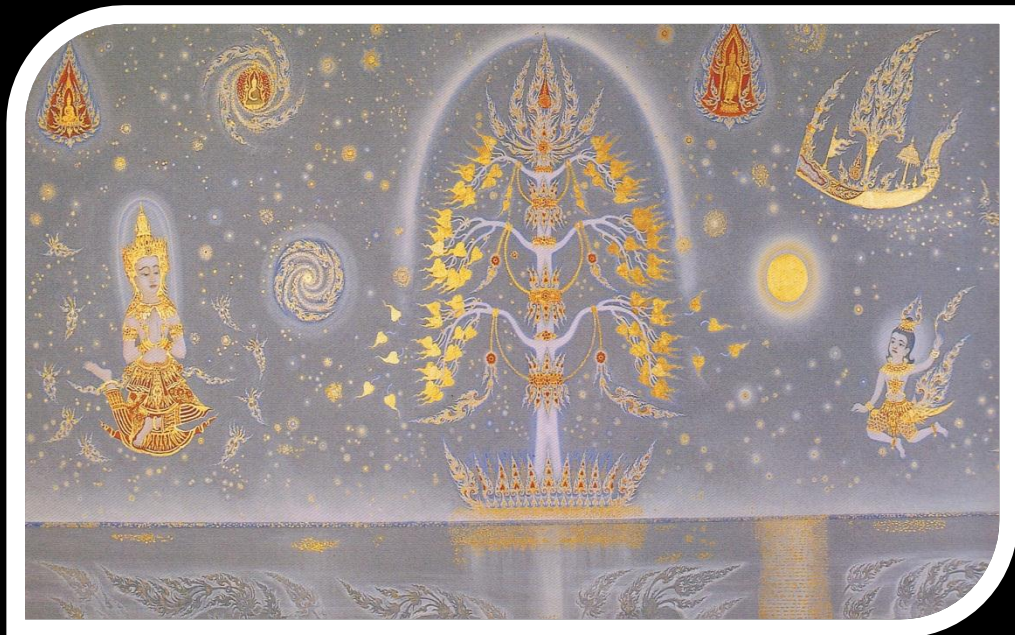
๓. งานจิตรกรรมไทยประเพณีบนพื้นวัสดุเข้ากรอบ

จิตรกรรมบนพื้นวัสดุเข้ากรอบมีลักษณะเฉพาะที่ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของวัสดุที่ใช้สร้างงานจิตรกรรม และยังเป็นการสะดวกในการเคลื่อนย้ายผลงานไปติดตั้งตามที่ต่างๆ ได้สะดวก ที่สำคัญคือวัสดุเข้ากรอบช่วยให้ศิลปินนักศึกษาศิลปะสามารถขนย้ายไปทำงานศิลปะตามที่ต่างๆ นอกสถานที่ได้ด้วยความสะดวก

๓. งานจิตรกรรมไทยประเพณีบนพื้นวัสดุเข้ากรอบ

นอกจากนี้จิตรกรรมบนพื้นวัสดุเข้ากรอบยังสามารถเลือกใช้ขนาดต่างๆ ได้ตามความต้องการของผู้สร้างงาน ลักษณะของจิตรกรรมชนิดนี้นิยมใช้พื้นวัสดุที่เป็นสีเคลือบมุกจาก เช่น สีเคลือบจตุรัสหรือสีเคลือบพื้นผ้า จะมีลักษณะอย่างอื่นบ้างก็คงขึ้นอยู่กับความต้องการของศิลปินเอง

๓. งานจิตรกรรมไทยประเพณีบนพื้นวัสดุเข้ากรอบ

ชื่อภาพ “สัมมาทิฐิ”

เทคนิคสีฝุ่น

ผลงานของ อังคาร กัลยาณพงศ์

งานจิตรกรรมไทยประเพณี บนพื้นวัสดุ
เข้ากรอบ ขนาด 175 X 340 ซม.

ที่ใช้ความคิดและจินตนาการของศิลปิน

๓. งานจิตรกรรมไทยประเพณีบนพื้นวัสดุเข้ากรอบ

ชื่อภาพ “อวมงคล”

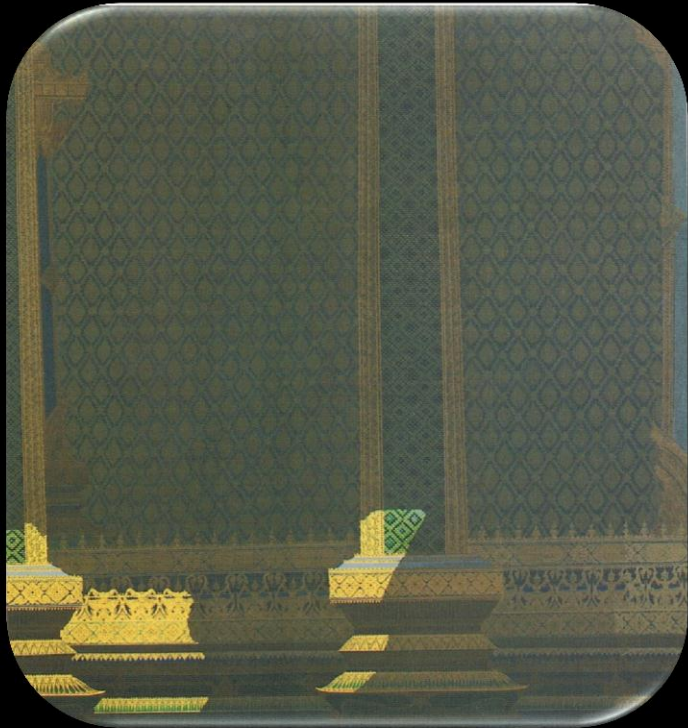
เทคนิคสีฝุ่น

ผลงานของ เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์
ซึ่งพยายามอนุรักษ์งานจิตรกรรม
แนวประเพณี มิให้เสื่อมสลาย

๔. งานจิตรกรรมไทยพัฒนาใหม่

งานจิตรกรรมไทยพัฒนาใหม่ ได้รับอิทธิพลทางแนวคิดมาจาก ตะวันตก ที่มุ่งแสดงออกทางความคิด จินตนาการ และความรู้สึกภายในของ ศิลปิน โดยนำรูปแบบหรือลักษณะเด่นของจิตรกรรมไทย ได้แก่ ลวดลาย ต่างๆ หรือการลงรักปิดทอง มาแฝงอยู่ในจิตรกรรม ทำให้ผลงานมีความ แปลกใหม่ และยังเป็นการอนุรักษ์ความงามของงานจิตรกรรมไทยอีกด้วย

๔. งานจิตรกรรมไทยพัฒนาใหม่

ชื่อภาพ “รูปทรงของแสงบนพื้นที่ของเงา”

เทคนิค สีอะคริลิก ผลงานของ ปรีชา เถาทอง

เป็นงานจิตรกรรมไทย พัฒนาใหม่ที่ให้คุณค่า
ทางความงามและความคิดเป็นอย่างดี

๔. งานจิตรกรรมไทยพัฒนาใหม่

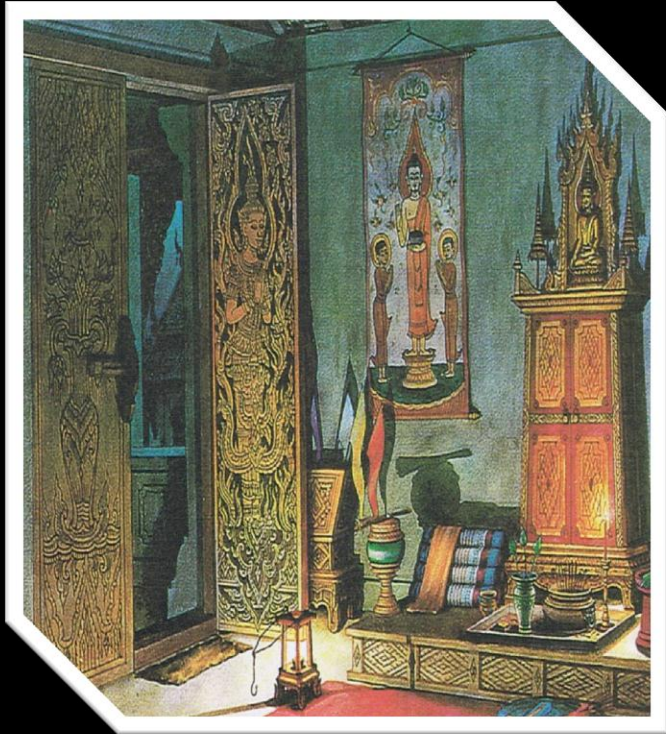
ชื่อภาพ “มหาภิเนษกรรมณ์”

เทคนิค สีน้ำมัน

ผลงานของ ช่วง มูลพินิจ

ที่นำรูปแบบลวดลายและเรื่องราวแบบไทย มา
สร้างสรรค์ด้วยเทคนิคสีน้ำมัน

๔. งานจิตรกรรมไทยพัฒนาใหม่

ชื่อภาพ “ความสงบ”

ผลงานของสุรสิทธิ์ เสาว์คง

เป็นผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคติธรรมทาง
พุทธศาสนาเน้นความงามของแสงและเงาที่
งดงาม และบรรยากาศความเป็นไทย